

STALINSKÁ ETAPA VO VÝVINE DIALEKTICKÉHO MATERIALIZMU

1.

Klasické diela koryfejov marxisticko-leninskej myšlienky žijú storočia a za postupného historického vývinu stále lepšie a lepšie odhaľujú svoje ideové bohatstvo, svoju pevnú, mobilizujúcu, organizujúcu a pretvorujúcu silu. „Keď čítaš a prečítaš diela našich vodcov, ich spisy a prejavy — hovoril A. A. Ž d a n o v — v svetle našej praxe tá alebo oná stať, to alebo ono poučenie alebo pravidlo, tá alebo oná téza nadobúda stále novší a novší význam. . . Ako geolog nemôže vyčerpať všetky poklady, skryté v hĺbinách našej krajiny, tak i my znova a znova nachádzame nové a nové myšlienkové bohatstvá v dielach našich veľkých učiteľov.“¹

Na veľkých dielach klasikov marxizmu-leninizmu vychovávaly sa mnohé generácie marxistov. Tie isté diela teraz pomáhajú národom kapitalistického sveta bojovať za oslobodenie z kapitalistického otroctva.

Najhlbším prameňom filozofickej múdrosti sú diela J. V. S t a l i n a, tvoriace vyšší stupeň vo vývine dialektického materializmu. Vrcholom vývinu marxisticko-leninskej filozofie je klasické dielo *O dialektickom a historickom materializme*. Toto dielo, „. . . napísané skvelým majstrom marxisticko-dialektickej metódy, zovšeobecňujúce gigantickú praktickú a teoretickú skúsenosť boľševizmu, *pozdvihuje dialektický materializmus na nový, vyšší stupeň, je skutočným vrcholom marxisticko-leninského filozofického myslenia*“.²

Práca *O dialektickom a historickom materializme* je veľkým encyklopedickým dielom, obsahujúcim úplný súhrn problémov marxistickej filozofie. V tejto práci je marxistická filozofia pozdvihnutá na nový vyšší stupeň v shode s úrovňou súčasnej historickej epochy. J. V. Stalin zovšeobecnil všetko to, čo do filozofie dialektického materializmu vniesli M a r x, E n g e l s, L e n i n, a ďalej rozvinul toto učenie na základe nových výsledkov vedy a revolučnej praxe. V tomto skvelom

¹ P r a v d a č. 13, 13. jan. 1949.

² J. V. Stalin, *kratkaja biografija*, 165.

diele je vedecky jedinečne zovšeobecnená dlhá a slávna cesta strany Lenina - Stalina.

Práca *O dialektickom a historickom materializme* je vzorom tvorivého vývinu marxistickej filozofie, vzorom chápania marxizmu nie ako dogmy, ale ako návodu konať, klasickým príkladom, ako tvorivo treba rozvíjať dialektický materializmus. Dielo ukazuje, že marxizmus-leninizmus je večne živé a vyvíjajúce sa učenie, ktorého stálym prameňom obnovy a vývinu je revolučné hnutie robotníckej triedy a skúsenosti miliónov budovateľov komunizmu.

Princíp stranníckosti marxistickej filozofie je vyzdvihnutý v stalinskej práci na nový, vyšší stupeň. Boľševický princíp stranníckosti vo filozofii odhalený je s neobyčajnou silou v stalinskej definícii dialektického materializmu ako svetonáhľadu marxisticko-leninskej strany, teoretického fundamentu komunizmu, teoretického základu boľševickej strany. Idea stranníckosti, rozvinutá v tomto diele, záleží v tom, že súdruh Stalin robí z každej poučky dialektického materializmu politické závery, záväzné pre praktickú činnosť marxistickej strany.

Princíp stranníckosti v tejto práci J. V. Stalina je v bojovnej ideovej orientácii podávaných definícií, rozvíjaných téz. J. V. Stalin skúma problémy dialektického materializmu v najhlbšej súvislosti s revolučným bojom robotníckej triedy. Politická činnosť boľševickej strany, ako ukázal súdruh Stalin, je nerozlučne spätá s jej filozofickými základmi. Toto dielo je vybudované od začiatku do konca na protiklade marxistického a buržoázneho svetonáhľadu, dialekticko-materialistického a idealisticko-metafyzického svetonáhľadu. Preto všetky poučky tejto práce sú politicky zaostrené. Týmto sa vysvetľuje mimoriadna úloha stalinského diela *O dialektickom a historickom materializme* v ideologickom boji demokratických a socialistických síl na jednej a imperialistickou reakciou na druhej strane.

Stalinova definícia dialektického materializmu ako jednoty metódy a teórie osvetľuje s novej stránky jednoliatosť marxisticko-leninského svetonáhľadu. Hovoriac, že poňatie marxistického svetonáhľadu javov prírody, jeho metóda skúmania javov, jeho metóda poznania týchto javov je dialektická a jeho vysvetľovanie javov prírody, chápanie javov prírody, jeho teória je materialistická, J. V. Stalin zdôrazňuje, že dialektika a materializmus sú v marxizme nerozlučne navzájom späté a tvoria organický jednotný celok. Tu sa zdôrazňuje, že marxistická dialektika vyrástla a vyvinula sa na materialistickom základe, že marxistický filozofický materializmus je jedine správne vedecké vysvetlenie a chápanie javov prírody a spoločnosti.

Stalinská definícia dialektického materializmu ako jednoty marxisticko-dialektickej metódy a marxistickej materialistickej teórie za-

hrnuje aj dôsledný boj strany za celistvosť a ideovú čistotu marxistickoleninského svetonáhľadu. Naproti revizionistom, ktorí zavrhl marxistickú dialektiku, J. V. Stalin ukázal na spôsob *L e n i n a*, že dialektika je revolučnou dušou marxizmu, že marxistický svetonáhľad predstavuje nedeliteľnú jednotu dialektickej metódy a marxistického filozofického materializmu.

Princíp stranníckosti v stalinskej definícii dialektického materializmu ako svetonáhľadu marxisticko-leninskej strany prejavuje sa v zdôrazňovaní toho, že i marxistická dialektika i marxistický filozofický materializmus sú návodom na revolučnú činnosť, sú skvelou zbraňou poznania a revolučného pretvárania sveta.

2.

Dôsledné uskutočnenie bolševického princípu stranníckosti vo filozofii, učí J. V. Stalin, predpokladá predovšetkým protiklad marxistického svetonáhľadu k buržoáznemu, odhalenie prevahy marxistického svetonáhľadu, jeho skutočnej pretvorujúcej sily, ukázanie filozofického učenia marxizmu-leninizmu ako zbrane boja proletárskych mäs.

A. A. Ž d a n o v na filozofickej diskusii nie náhodou postavil otázku o revolučnom prevrate, ktorý spôsobil marxizmus vo filozofii, ako stredobod svojej historickej reči. A. A. Ždanov podrobil prísnej kritike ignorovanie tohto najväčšieho prevratu v spoločenských vedách, prevratu, ktorý vykonali zakladatelia marxizmu, toho kvalitatívneho skoku, ktorým sa marxizmus odlišuje od všetkých minulých teórií.

Zabúdanie a stieranie kvalitatívnych hraníc medzi marxistickou a predmarxistickou filozofiou má svoje korene v ideológii II. internacionály. Ideológovia II. internacionály popierali revolučný prevrat, ktorý marxizmus spôsobil vo filozofii. Oportunisti, usilujúc sa rozvrátiť marxizmus zvnútra a prispôbiť ho potrebám buržoázie, tvrdili, že marxizmus nemá vlastnú filozofiu, že ho treba „oplodniť“ kantovstvom, machizmom, pragmatizmom alebo akýmkoľvek iným druhom buržoáznej reakčnej idealistickej filozofie.

Ani P l e c h a n o v nevidel kvalitatívny rozdiel medzi náhľadmi F e u e r b a c h a a M a r x a. Plechanov myslel, že Marx a Engels vniesli do Feuerbachovej teórie poznania iba opravy. Hľadisko Plechanova, že marxizmus je „druh spinozizmu“, ukazuje, že nechápal, že marxizmus vybudoval nový druh materializmu, ktorý sa podstatne líši od starého. V práci *K otázke vývinu monistického náhľadu na dejiny* Plechanov nielen že neodhaľuje podstatné protiklady marxistickej

dialektiky a idealistickej dialektiky Hegla, ale dokonca tvrdí, že dialektický materializmus Marxa a Engelsa je syntézou dialektiky Hegla a materializmu Feuerbacha.

Zásluhou Lenina a Stalina sú odhalené hnusné úmysly vodcov II. internacionály, namierené na stieranie kvalitatívnych rozdielov medzi marxizmom a starou filozofiou. Myšlienka o revolučnom prevrate, ktorý spôsobil marxizmus vo filozofii, tiahne sa všetkými dielami Lenina a Stalina, v ktorých sa zdôrazňuje, že sa so zjavením marxizmu ako vedeckého svetonáhľadu proletariátu končí staré obdobie dejín filozofie.

Protiklad marxistickej a predmarxistickej filozofie odzrkadľuje podstatný rozdiel triednych záujmov proletariátu a buržoázie. Dialektický materializmus — filozofia proletariátu — je nerozlučne spätý vo svojom vzniku a vývine s proletárskym revolučným hnutím a základnými záujmami proletariátu.

Na rozdiel od starej filozofie marxizmus je mocnou zbraňou na prebudovanie sveta. Stará predmarxistická filozofia nebola a nemohla byť zbraňou praktickej revolučnej činnosti; v najlepšom prípade iba vysvetľovala svet. Marxistická filozofia je zbraňou v rukách proletárskych mas, bojujúcich za svoje oslobodenie zpod vlády kapitalizmu, za vybudovanie komunistickej spoločnosti.

Filozofické systémy pred Marxom a Engelsom, vynímajúc ruskú klasickú filozofiu XIX. storočia, nepredstavovali samy v sebe filozofiu pracujúcich mas, neboly spojené s ich praktickým hnutím, nevedely veľmi vplývať na činy a umy miliónov ľudí. Pred marxizmom „filozofia bola zamestnaním samotárov, majetkom filozofických škôl, majúcich nevelké množstvo filozofov a ich žiakov, odtrhnutých od života, od ľudu, cudzích ľudu“.¹

Filozofi boli alebo samotármi, vzdialenými od revolučného boja mas, alebo neboli schopní nájsť cestu k ľudovým masám, postaviť sa na čelo spoločenského hnutia pokrokových tried a dokonca i vtedy, keď vyjadrovali záujmy týchto tried, viedli za sebou iba úzky kruh niekoľkých revolucionárov.

Ba i pokroková filozofia francúzskych materialistov XVIII. storočia, odraz nálady mladej, k moci nastupujúcej triedy — buržoázie, i táto bola filozofiou samotárov, široké ľudové masy za ňou vôbec nešly. Buržoázia, ktorej záujmy predstavoval francúzsky materializmus, bola vzdialená od tejto filozofie; jej veľká väčšina bola v zajatí religiózneho svetonáhľadu, nerobila všetky logické závery z materializmu a často sa ľakala týchto záverov. A to preto, lebo viedly k revolúcii.

¹ A. A. Ž d a n o v, *Voprosy filosofii* 1947, 1, 259.

Podľa svojho spoločenského postavenia buržoázia cez svoje najlepšie časy, časy rozkvetu, nebola naozaj revolučnou triedou; všemožne sa usilovala obmedziť a skrátiť ľudovú revolúciu, zastaviť ju na polceste.

Hoci sa svetonáhľady v rôznych etapách menily, predsa neprestávaly byť cudzie ľudu, nikdy neboly metódou vedeckého prenikania do zákonitosti vývinu spoločnosti, nikdy sa nemohly stať zástavou pracujúcich, nástrojom revolučnej premeny sveta. Priamym cieľom buržoázneho svetonáhľadu je držať ľudové masy v poddanstve.

Ruská klasická filozofia sa s tejto stránky podstatne líši od západoeurópskej. Bola v tesnom spojení s osloboditeľským hnutím v Rusku a poslúžila ako teoretická základňa boja revolučnej demokracie. Klasici ruskej filozofie neboli hlbavými materialistami. Ale v tom období, keď v Rusku neexistoval pevný, organizovaný proletariát, ich buditelské snahy nemohly mať úspech.

Marxistická filozofia nie je jednoducho jednou z filozofických škôl. Marx, Engels, Lenin, Stalin vybudovali svetonáhľad, ktorý sa stal revolučným heslom robotníckej triedy celého sveta. „... Marx a Engels nie sú iba praotcami akejkoľvek filozofickej „školy“ — hovorí súdruh Stalin — sú živými vodcami živého proletárskeho hnutia, ktoré rastie a mohutnie každým dňom.“¹ Idey marxizmu-leninizmu menia sa po ovládnutí nás, na veľkú materiálnu silu. Učenie marxizmu „... stalo sa učením miliónov a desiatok miliónov proletárov na celom svete, ktorí používajú toto učenie vo svojom boji proti kapitalizmu.“² V spojení revolučnej teórie a robotníckeho hnutia je jeden z prameňov nepremožiteľnej sily nového svetonáhľadu, vybudovaného Marxom a Engelsom.

Ak predchádzajúca filozofia mala charakter meditatívny, marxistická filozofia slúži dielu revolučnej premeny sveta. Marxistická filozofia ako teoretický výraz potrieb robotníckeho hnutia, stala sa zbraňou praktickej premeny sveta.

„Práve tak, ako filozofia nachádza v proletariáte svoju *materiálnu* zbraň, proletariát nachádza vo filozofii svoju *duchovnú* zbraň...“³

Z toho vyplývajú také vynikajúce zvláštnosti marxistickej filozofie ako účinnosť, revolučno-kritický pomer ku skutočnosti.

Marxizmus, ako každá veda, nezačína z ničoho, ale vznikol na základe nashromaždených poznatkov. „Ako každá nová teória — píše Engels — socializmus musel vychádzať predovšetkým z ideového materiálu nashromaždeného pred ním, hoci jeho korene ležaly hlboko

¹ J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 350.

² V. I. Lenin, *Sočinenija* XXV, 387.

³ K. Marx a F. Engels, *Sočinenija* I, 412.

v materiálnych ekonomických skutočnostiach.¹ V marxizme niet nič podobné „sektárstvu“ — učí Lenin — nevznikol mimo hlavnej cesty svetových dejín, učenie Marxa je zákonným nástupcom najlepšieho, čo vytvorilo ľudstvo v začiatku XIX. storočia v nemeckej filozofii, v anglickej politickej ekonomii a vo francúzskom socializme. Proletariát je jediným nástupcom všetkého najlepšieho, čo bolo vytvorené v predchádzajúcom vývine. Aký má pomer k tomuto dedičstvu? Všetko to, čo bolo vytvorené ľudskou spoločnosťou, ľudskou myslou, Marx „... prepracoval, podrobil kritike, preveriac ho na robotníckom hnutí, a prišiel k takým záverom, k akým ľudia, obmedzení buržoáznymi rámcami a spútaní buržoáznymi predsudkami, nemohli prísť“.²

O principiálnych, kvalitatívnych odlišnostiach marxistickej filozofie od všetkých druhých filozofických učení, najmä od heglovskej dialektiky, Lenin písal v práci *Čo sú to „priatelia ľudu“ a ako bojujú proti sociálnym demokratom?* a v iných. J. V. Stalin odhalil v *Anarchizme alebo socializme?* reformizmus a oportimizmus, popierajúci filozofiu marxizmu. V tej práci ukázal názorne, že vznik marxizmu bol zvratným bodom vo vývine filozofie. Súdruh Stalin charakterizuje marxistický filozofický materializmus ako vyššiu formu filozofického materializmu, ktorá sa podstatne líši od všetkých predchádzajúcich foriem materializmu. Ničivý úder prekrucovačom histórie marxizmu zadal J. V. Stalin v diele *O dialektickom a historickom materializme*, kde ukázal, ako marxizmus urobil koniec starej filozofii.

Pokračujúc v tejto myšlienke Lenina a Stalina, A. A. Ždanov ukázal na filozofickej diskusii roku 1947, že pri skúmaní problému vzniku marxizmu netreba zdôrazňovať to, čo ho spája s predmarxistickou filozofiou, ale to, čo je v marxizme nové a revolučné v porovnaní s predchádzajúcimi filozofickými systémami, t. j. treba ukázať, že so vznikom marxizmu začína sa úplne nové obdobie v dejinách filozofie, že vznik marxizmu znamená koniec starej filozofie. „Pomer Marxovej filozofie ku všetkým predchádzajúcim i prevrat, ktorý marxizmus spôsobil vo filozofii, zmeniac ju na vedu, je každému známy — hovoril A. A. Ždanov na filozofickej diskusii. — Tým podivnejšie je, že autor sústreďuje svoju pozornosť nie na to, čo je v marxizme nové a revolučné v porovnaní s predchádzajúcimi filozofickými systémami, ale na to, čo ho spája s vývinom predmarxistickej filozofie. No sám Marx a Engels hovorili, že ich objav znamená koniec starej filozofie.“³

V diele *O dialektickom a historickom materializme* odhalená je podstata revolučného prevratu vo filozofii, ktorý vykonal Marx a En-

¹ K. Marx a F. Engels, *Izabrannyje proizvedenija* II, 1948, 108

² Lenin, *Sočinenija* XXV, 387.

³ *Voprosy filosofii*, 1947, 1, 258.

gels. V tomto diele je označené to kvalitatívne nové, vlastné marx-leninskej filozofii v porovnaní s celou starou filozofiou. Hovoriac o tom, že Marx a Engels vzali z Heglovej dialektiky len jej „racionálne zrno“, odhodili heglóvskú idealistickú šupinu a dali dialektike „súčasnú vedeckú podobu“, J. V. Stalin s celou rozhodnosťou zdôrazňuje podstatnú protikladnosť marxistickej dialektiky a Heglovej dialektickej metódy, revolučný prevrat, ktorý vykonal marxizmus v otázke metódy poznania. J. V. Stalin, nepopierajúc, že sa Marx a Engels obyčajne odvolávajú na Feuerbacha ako na filozofa, ktorý vrátil materializmu jeho práva, zároveň kritizuje tvrdenie, ako by materializmus Marxa a Engelsa bol identický s materializmom Feuerbacha. Odhaľujúc túto vulgárnu verziu, J. V. Stalin i tu zdôrazňuje to kvalitatívne nové, vlastné marxizmu—revolučný prevrat, ktorý marxizmus spôsobil vo filozofii. Marx a Engels, poznamenáva J. V. Stalin, vzali z Feuerbachovho materializmu jeho „základné zrno“ a vytvorili „vedecko-filozofickú teóriu materializmu“.

Stalinská charakteristika podstatných principiálnych rozdielov marxistickej filozofie od predchádzajúcej robí koniec všetkým pokusom sotrieť kvalitatívne hranice medzi marxistickou a predmarxistickou filozofiou.

3.

Revolučný prevrat, ktorý Marx a Engels urobili vo filozofii, ako sme poznamenali vyššie, tkvie v tom, že sa podstatne zmenila úloha filozofie v živote spoločnosti: hlavným cieľom marxistickej vedy stala sa praktická zmena sveta. Z tohto cieľa vyplýva významná zvláštnosť marxisticko-leninského svetonáhľadu, a to revolučno-kritický pomer ku skutočnosti. No to je i jej skutočne dialektické poňatie.

Zakladatelia marxizmu zdôrazňujú revolučno-kritický duch materialistickej dialektiky. Marx písal o materialistickej dialektike, že sa „...neskláňa pred ničím a samou svojou podstatou je kritická a revolučná“.¹ Engels, charakterizujúc marxistickú dialektiku, písal: „Pred dialektickou filozofiou niet nič raz navždy stanovené, absolútne, sväté. Na všetkom a vo všetkom vidí pečať nevyhnutného pádu a nič nemôže pred ňou vytrvať, okrem procesu vznikania a zanikania, nekonečného vzostupu od nižšieho k vyššiemu. Ona sama je iba prostým odrazom toho procesu v mysliacom mozgu.“²

Lenin tiež charakterizuje metódu marxizmu ako kritickú a revolučnú.

Neoceniteľná je zásluha J. V. Stalina pri odhalení obsahu revo-

¹ K. Marx a F. Engels, *Sočinenija* XVII, 20.

² K. Marx a F. Engels, *Izbrannyje proizvedenija* II, 343 n.

lučno-kritického ducha marxisticko-leninskej dialektiky. J. V. Stalin písal ešte v *Anarchizme alebo socializme?*, že sa marxistická dialektika pozerá na všetko kriticky. J. V. Stalin rozvíja túto otázku v práci o *Základoch leninizmu*. Analyzujúc metódu leninizmu, J. V. Stalin podrobne skúma také jeho vynikajúce zvláštnosti, ako účinný, bojový, revolučno-kritický duch.

Marxistická dialektika ako metóda poznania je nevyhnutne spätá s kritickým poňatím javov, zaväzuje posudzovať javy v ich vznikaní, vývine, zmene. Revolučno-kritický duch marxistickej dialektiky je povolaný budiť tvorivé myslenie, bez ktorého je vývin vedy nemožný. Vyžaduje brať do ohľadu zmeny, stávajúce sa v objektívnej skutočnosti a dávať naše myslenie do súladu s týmito zmenami. Vedomie ľudí, ako to po prvýkrát formuloval J. V. Stalin ešte v práci *Anarchizmus alebo socializmus?*, zaostáva vo svojom vývine za spoločenským vývinom a faktickým postavením ľudí v spoločnosti. Vývin materiálnej stránky predbieha vývin ideovej stránky. Najprv sa menia, ako učí J. V. Stalin, vonkajšie podmienky, najprv sa mení postavenie ľudí a potom podľa postavení ľudí mení sa aj ich vedomie. Preto vedomie ľudí často zaostáva za ich postavením vo výrobe.

Zaostávanie myslenia za vývinom materiálnej stránky je časté i vo vývine vedy. Myslenie sa ľahko vrhá na už vyšliapanú cestu, hľadá hotové odpovede na otázky. Odtiaľ snaha vychádzať už z hotových definícií. Táto konzervatívna stránka myslenia je živným prameňom dogmatizmu, ktorý skúma naše pojmy ako absolútne, vyčerpávajúce a považuje za zbytočné ďalšie vedecké skúmanie predmetu. Nie náhodou je dogmatizmus vlastný reakčným teóriám, ktoré bránia prežitú staré a bojujú proti pokrokovému, novému.

Dogmatizmus znamená slepú vieru v existujúce teórie, nechť podrobí ich kritickému preskúmaniu, neschopnosť a nechť pozmeniť ich podľa nových podmienok. Dogmatizmus najhoršieho typu je snaha pochopiť nové javy, vtlačiac ich do starých „obvyklých“ pojmov, do pojmov starých zákonitostí, ktoré už vôbec neplatia alebo platia v nových javoch na nový spôsob. Je absolútne zrejmé, že skostnateľé, ustrnulé pojmy nie sú schopné zachytiť, zobrazíť všetky prechody a odtienky súcna.

Dogmatizmus myslenia je priamy odklon od vedy, lebo samo myslenie sa skúma metafyzicky, nie ako nachodiace sa vo vývine, ale ako nemeniteľné. Dogmatizmus je priamy odklon od vedy preto, lebo ignoruje reálnu skutočnosť, v nej vznikajúce zmeny a nevychádza z faktov, zo životných daností, ale z tých alebo iných pojmov, pravidiel, do ktorých sa usiluje vliať život, prekrúcajúc na ten spôsob skutočnosť, pretvárajúc sa v praxi na brzdu, prekážku ďalšieho vývinu.

Súduh Stalin učí, že bez kritiky a sebakritiky nie je možný pohyb dopredu. Skutočná veda sa búri proti nehybnosti a stagnácii myslenia, proti premene pojmov na mŕtve dogmy, proti ich kanonizovaniu. Pomocou kritiky a sebakritiky prekonáva skostnatosť, konzervativizmus v myslení, svrhuje zakorenené pojmy a predsudky, búra zastaralé pojmy, zamieta ich novými, ktoré sú vernejším a presnejším odrazom skutočnosti. „Veda sa preto i nazýva vedou — učí J. V. Stalin — že neuznáva fетиše, nebojí sa zdvihnúť ruku na odumierajúce, staré, a pozorne načúva hlas skúsenosti, praxe.“¹

Vďaka vedúcim ideám J. V. Stalina, kritika a sebakritika staly sa vo SSSR jednou z nevyhnutných podmienok tvorivej práce.

Diskusia o posúdení knihy G. F. Alexandrova *Dejiny západoeurópskej filozofie*, ktorá bola na pokyn ÚV VKS(b) a samého súduha Stalina v januári roku 1947 v Inštitúte Akadémie vied, ako poznamenal A. A. Ždanov, „... bola bledá, neúplná, neefektívna, a preto ani nemala nijaké výsledky“.² ÚV VKS(b) ju neuznal za uspokojivú a organizoval v júni roku 1947 druhú diskusiu. Na jej začiatku A. A. Ždanov vyhlásil: „Už to, že sa táto diskusia deje po druhý raz, ukazuje, aký význam pripisuje ÚV VKS(b) posudzovanej téme.“³ A očaj, v skutočnosti sa zmenila na zvláštnu všesväzovú konferenciu o problémoch stavu vedeckej filozofickej práce, kde významnou udalosťou bol prejav sekretára ÚV VKS(b) A. A. Ždanova; stala sa novou etapou vo vývine nielen sovietskej filozofie, ale i všetkých ostatných vied.

A. A. Ždanov ukázal, že objektivistické chyby knihy *Dejiny západoeurópskej filozofie* sú následkom narušenia leninského princípu stranníckosti vo filozofii. Ukázal, aké nebezpečenstvo predstavuje rozvoj objektivismu vo vede a vo filozofii. „Také koncepcie, ak by sa u nás rozšírili, viedly by nevyhnutne k objektivismu, k päťolizáčstvu oproti buržoáznym filozofiám a k zveličovaniu ich zásluh, k strate útočného bojovného ducha našej filozofie. A to by znamenalo odklon od základného princípu materializmu — jeho zamierenosti, jeho stranníckosti. Veď Lenin nás učil, že materializmus zahrnuje v sebe, aby som tak povedal, stranníckosť, zaväzujúc pri každom posudzovaní udalostí priamo a otvorene postaviť sa na stanovisko určitej spoločenskej skupiny.“⁴

Filozofická diskusia, ktorú organizoval ÚV VKS(b), stala sa vzorom pre všetky oblasti sovietskej vedy, príkladom ostrej kritiky nedostatkov a schopnosti robiť principiálne vedecké závery.

¹ J. V. Stalin, *Voprosy leninizma*, 11. vyd., 502.

² *Voprosy filosofii*, 1947, 1, 5.

³ C. d.

⁴ *Voprosy filosofii*, 1947, 1, 262.

Vedecká diskusia o problémoch biologie, ako poznamenal V. M. Molotov, bola tiež pod usmerňujúcim vplyvom našej strany. Vedúce idey J. V. Stalina mali aj tu rozhodujúcu úlohu, odhaliac nové široké perspektívy vo vedeckej práci a v praxi. „Pre pozdvihnutie vedecko-teoretickej práce má veľký principiálny a praktický význam posledná diskusia vo vedeckých kruhoch o problémoch biologie... Zdôraznila tvorivý význam materialistických princípov pre všetky oblasti vedy, čo má napomáhať urýchlený pohyb vpred vedecko-teoretickej práce v našej krajine.“¹

4.

Pri štúdiu filozofických diel J. V. Stalina nie je ťažko spozorovať túto vynikajúcu vlastnosť: rozbor marxistickej filozofie začína marxistickou dialektikou a potom prechádza na filozofický materializmus.

Tak je stavaná práca J. V. Stalina *Anarchizmus alebo socializmus?*, v ktorej na začiatku podáva charakteristiku marxistickej dialektickej metódy a potom rozbor marxistickej materialistickej teórie. Práve taký princíp je základom geniálneho diela J. V. Stalina *O dialektickom a historickom materializme*.

J. V. Stalin začína rozbor marxistickej filozofie marxistickou dialektikou preto, že sa v nej najlepšie prejavuje principiálne nový spôsob myslenia, vytvorený marxizmom. Vo vybudovaní materialistickej dialektiky obzvlášť jasne sa prejavuje veľký skok, revolučný prevrat, ktorý marxizmus urobil vo vývine filozofického myslenia. So vznikom marxizmu idealizmus a metafyzika boli vylúčené nielen z vysvetľovania prírody a spoločnosti, ale aj z oblasti myslenia. Marxistická dialektika od základov zmenila spôsob myslenia. K tomu, aby sme správne vysvetlili veci a javy, potrebná je predovšetkým schopnosť správne k nim pristupovať. Marxistická dialektika ukazuje cestu skúmania predmetov a javov, vyzbrojuje metódou poznania. Súruh Stalin najprv skúma dialektiku ako metódu poznania a potom — teóriu poznania.

V dielach J. V. Stalina vyniká presná dôslednosť vo výklade marxistickej dialektiky, skúmanie dialektiky ako celistvej vedeckej metódy poznania. Táto vynikajúca vlastnosť tiahne sa ako červená niť dielami súdruha Stalina *Anarchizmus alebo socializmus?* a *O dialektickom a historickom materializme*, ktoré sú organicky sviazané, nerozlučiteľné. I v jednom i v druhom diele J. V. Stalin charakterizuje marxistickú dialektiku ako jedinú, logicky súladnú, celistvú metódu.

¹ V. M. Molotov, *31. výročie Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie*, Gospolitizdat, Moskva 1948, 19 n.

Otázka logickej dôslednosti črt dialektiky má veľmi veľký metodologický význam. Nemôžeme dôkladne pochopiť marxistickú dialektiku, kým si neujasníme jej metodologický význam, lebo marxistická dialektika nepredstavuje súhrn pravidiel, ale harmonický systém, v ktorom sú pravidlá medzi sebou organicky sviazané. Otázka logickej štruktúry marxistickej dialektiky vyjadruje smer vedeckého poznania, systém dôsledne rozvinutých princípov, lebo pri opieraní sa o ne možno skúmať javy objektívneho sveta. Je teda sviazaná s chápaním podstaty dialektiky ako celistvej metódy.

Zakladatelia dialektického materializmu pripisovali veľký význam problému celistvého skúmania marxistickej dialektiky. Marx, Engels a tiež Lenin mali v úmysle venovať tomuto špeciálnu prácu.

Metóda materialistickej dialektiky bola vypracovaná Marxom v konkrétnom použití v politickej ekonomii, histórii a iných vedách. Engels písal, že Marx „použil v *Kapitáli* túto metódu na fakty presnej empirickej vedy, politickej ekonomie“.¹ Marx sa neraz chystal napísať dielo, kde by systematicky vyložil všetky základné problémy materialistickej dialektiky. V liste Engelsovi zo 14. januára roku 1858 písal: „... ja by som rád vyložil na dvoch-troch tlačенých stranách vo forme prístupnej obyčajnému ľudskému rozumu to racionálne, čo sa nachádza v metóde, ktorú Hegel objavil, ale zároveň mystifikoval...“.² Avšak pre ohromnú prácu na *Kapitáli* sa Marxovi nepodarilo uskutočniť túto úlohu.

Engels rozpracovával marxistickú dialektickú metódu v prácach *Ludvik Feuerbach*, *Anti-Dühring* a i. Hoci v úvode k *Anti-Dühringovi* poznamenáva, že sa „... polemika zmenila na viac alebo menej sviazané vysvetlenie dialektickej metódy...“,³ predsa toto vysvetlenie bolo obmedzené kruhom problémov, podmienených kritikou Dühringovho systému. Engels si vytýčil úlohu systematicky vyložiť základné črty dialektickej metódy, a preto písal veľké dielo *Dialektika prírody*. Avšak po Marxovej smrti Engels, krajne zaujatý vydávaním Marxových diel a vedením medzinárodného robotníckeho hnutia, nemohol spracovať sossbieraný materiál a zakončiť *Dialektiku prírody*. Toto Engelsovo dielo zostalo nedokončené, jednotlivé čiastky majú charakter prípravných náčrtov, úryvkovitých poznámok.

Problém vzájomného pomeru vlastností dialektiky v Engelsových prácach nie je spracovaný. Ako povedal sám Engels, takú špeciálnu úlohu si nevytýčil.

¹ F. Engels, *Dialektika prírody*, 1948, 28.

² K. Marx a F. Engels, *Izbrannyje pisma*, 1947, 95.

³ F. Engels, *Anti-Dühring*, 1948, 8.

„Nechystáme sa tu písať príručku o dialektike, chceme len ukázať, že dialektické zákony sú skutočné zákony vývinu prírody a to znamená, že platia aj pre teoretické prírodné vedy. Preto sa nemôžeme púšťať do podrobného skúmania otázky o vnútorných vzájomných spojitostiach týchto zákonov.“¹

No Engels zaznamenal dôležitosť anlyzy logických súvislostí medzi zákonmi dialektiky. V Dialektike prírody písal, že sa dialektika nemôže uspokojiť tým, že vymenuje a usporiada formy pohybu mysle jednu vedľa druhej. Musí, písal Engels, vyviešť tieto formy jednu z druhej, určiť medzi nimi pomer subordinácie, nie koordinácie, rozvíjať vyššie formy z nižších.

Lenin sa tiež chystal podať v špeciálnom diele systematický výklad dialektickej metódy. V článku *Karol Marx* skúmal rad črt dialektiky, vo *Filozofických sošitoch* je soznam 16 elementov dialektiky. Problém podriadenosti týchto črt si Lenin nevytýčil ako špeciálnu úlohu. Vymenujúc najtypickejšie črty marxistickej dialektiky naproti plochej evolúcii, Lenin poznamenáva: „... také sú niektoré črty dialektiky ako obsažnejšieho (ako obyčajné) učenia o vývine.“²

V rokoch prvej svetovej vojny Lenin, ako je známo, vykonal prípravnú prácu k napísaniu špeciálneho diela o marxistickej dialektike, o čom svedčí rad jeho poznámok a náčrtov vo *Filozofických sošitoch*, obzvlášť znamenitý fragment *K problému dialektiky*. Materiál, nashromaždený vo *Filozofických sošitoch*, svedčí o tom, akú ohromnú prácu mienil napísať o materialistickej dialektike. No okolnosti prekazily Vladimírovi Iljičovi napísať také dielo.

Krátko pred svojou smrťou Lenin v článku *O význame bojovného materializmu* postavil pred sovietsku filozofiu úlohu všestranne a systematicky ďalej rozvíjať materialistickú dialektiku ako filozofickú vedu.

„Bez postavenia a systematického plnenia tejto úlohy materializmus nemôže byť bojovným materializmom.“³ Zdôrazňujúc úlohu rozpracovania materialistickej dialektiky ako filozofickej vedy, Lenin ukazoval cestu, po ktorej sa má uberať táto práca. Ešte vo *Filozofických sošitoch* Lenin písal, že dialektika ako teória poznania musí si všímať všetky výsledky vedy. V článku *O význame bojovného materializmu* Lenin ešte raz zdôrazňuje dôležitosť štúdia konkrétneho obsahu vied ako prírodovednej základne dialektiky. S mimoriadnou silou Lenin zaznamenáva dôležitosť dialektického zovšeobecnenia toho nového, čo poskytuje spoločenská prax. Keď hovoril o všestrannom

¹ F. Engels, *Dialektika prírody*, 1948, 40—41.

² V. I. Lenin, *Sočinenija* XXI, 38.

³ V. I. Lenin, *Sočinenija* XXVII, 188.

rozpracovaní materialistickej dialektiky, Lenin vyzýval k jej doloženiu „... príkladmi použitia dialektiky... v oblasti ekonomických politických vzťahov. Takýchto príkladov dáva novšia história, najmä súčasná imperialistická vojna a revolúcia, veľmi mnoho“.¹

Čo nestačili urobiť Marx, Engels, čo uložil Lenin, splnil súdruh Stalin. Geniálny materialista-dialektik, ktorý neobyčajne hlboko pochopil najsložitejšie historické, ekonomické, politické a ideologické procesy, súdruh Stalin majstrovsky rozvíja a aplikuje dialektiku na problémy revolučnej teórie a praxe, stratégie a taktiky.

Všetky práce súdruha Stalina sú skvelým vzorom uskutočnenia Leninovho pokynu rozpracovať materialistickú dialektiku „so všetkých strán“ a aplikovať ju na najsložitejšiu situáciu triedneho boja a vybudovania socializmu.

Rozbor marxistickej dialektiky ako celku shrnutý je v diele J. V. Stalina *O dialektickom a historickom materializme* srozumiteľnou formou výkladu.

Problém teoretického dôsledného vysvetlenia dialektického materializmu má veľký význam. Potrebu takéhoto vysvetlenia základných črt dialektického materializmu podmieňujú záujmy poznania a revolučnej praxe, pričom má toto vysvetlenie za cieľ uviesť ohromnú masu poznatkov, nashromaždených marxisticko-leninskou filozofiou, do takého poriadku, pri ktorom by bolo celé množstvo poučiek dialektického materializmu ľahko prehľadné vo svojich súvislostiach. Tak napríklad kategórie materialistickej dialektiky — podstata a javy, forma a obsah, zákon a príčinnosť, nevyhnutnosť, náhodnosť atď. — môžu a musia byť predmetom špeciálnej analýzy a zvláštneho vysvetlenia. Avšak ich obsah vyčerpáva sa najmä pri systematickom skúmaní základných črt dialektiky; každý pár týchto kategórií sa nachodí v každej črte dialektiky.

A srozumiteľnosť je nevyhnutná preto, lebo revolučná teória marx-leninizmu je mocnou materiálnou silou v rukách širokých mas. Táto okolnosť sa musí odzrkadliť i na forme výkladu marxistickej filozofie.

Sovietske socialistické zriadenie pozdvihlo stovky miliónov ľudí k aktívnej tvorivej činnosti. Úloha ich ideového vyzbrojenia stala sa životnou potrebou. Dielo J. V. Stalina *O dialektickom a historickom materializme* je odpoveďou na vzniknuvšiu potrebu, má ohromný, neoceniteľný výchovný a vedecký význam. Je príručkou vo výchove leninsko-stalinských kádrov, stojacích na úrovni veľkých úloh stalinskej epochy. Vďaka tomuto dielu filozofia marxizmu stala sa majetkom miliónov v našej krajine a na celom svete.

¹ V. I. L e n i n, *Sočinenija* XXVII, 188.

Problém vnútornej sviazanosti a dôslednosti základných črt marxistickej dialektiky, rozpracovanie ktorého začal J. V. Stalin v práci *Anarchizmus alebo socializmus?*, má svoje vynikajúce pokračovanie v diele *O dialektickom a historickom materializme*. V práci *Anarchizmus alebo socializmus?* súdruh Stalin začína skúmať marxistickú dialektiku charakteristikou vývinu ako najvšeobecnejšieho zákona bytia. „Dialektická metóda hovorí, že sa na život treba pozerat predovšetkým tak, aký v skutočnosti je, život nemožno považovať za niečo nezmeniteľné a ustrnulé, nikdy sa nezastaví na jednej úrovni, nachodí sa vo večnom pohybe, vo večnom procese ničenia a budovania.“¹

Hneď zatým J. V. Stalin skúma cieľ, úlohu každého poznania — objavenie protikladov a zistenie cesty ich prekonania. „Videli sme, že život predstavuje obraz ustavičného zanikania a tvorenia, teda našou povinnosťou je skúmať život v jeho zanikani a tvorení a postavil si otázku: čo v živote zaniká a čo sa tvorí?“²

Ďalej skúma otázku mechanizmu protikladného vývinu: ako prebieha proces vývinu, v akých formách sa prejavuje, ako sa rodí nové. V súvisi s týmto J. V. Stalin skúma evolúciu a revolúciu ako rozličné formy pohybu.

V diele *O dialektickom a historickom materializme* hlavné črt marxistickej dialektiky vysvetlené sú, ako je známo, v takomto poradí: vzájomná sviazanosť a vzájomná podmienenosť javov, vývin, pohyb, zmena, obnova, vývin ako prechod kvantitatívnych zmien na kvalitatívne, vývin ako boj protikladov.

V čom tkvie vzájomná spojitosť a spolupodriadenosť hlavných črt marxistickej dialektiky?

Zákony dialektiky ako zákony prírody nikdy a nikde nestretávame v izolovanej podobe. Podobne ako sú sviazané jeden s druhým jednotlivé javy objektívneho sveta, sviazané sú i zákony dialektiky, vyjadrujúce tieto javy. Vôbec si nemôžeme predstaviť, aby zákony dialektiky platily samy osebe, oddelene. V objektívnej skutočnosti neexistujú oddelene, ale sa navzájom preplietajú, nachádzajú sa v mnohostrannom spojení, jeden predpokladá druhý a závisia jeden od druhého. V živote sú nedeliteľné a predstavujú jednotný zákonitý proces, v ktorom sa odzrkadľuje mnohotvárnosť vývinu vonkajšieho sveta, a každý zákon dialektiky alebo každá črta jednotlivé sú odrazom rôznych strán, zvláštností vývinu predmetov a javov.

Marxistická dialektika je učenie o vývine v najplnšej a najhlbšej podobe. Každá črta marxistickej dialektickej metódy je odrazom nejakej stránky tohto zákonitého procesu.

¹ J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 298.

² C. d.

Svet nie je náhodný shluk predmetov, existujúcich izolovane, ale je jednotný celok, v ktorom sú predmety organicky navzájom sviazané a navzájom podmienené.

Pravidlo o vzájomnej spojitosti a vzájomnej sviazanosti dáva najvšeobecnejšiu predstavu o zákonitosti vývinu. Zákon existencie predmetov a javov prejavuje sa v takých okolnostiach, že neexistujú len v poradí, spolu s inými, ale i vďaka iným, v závislosti od iných predmetov a javov. Preto výklad marxistickej dialektiky v diele J. V. Stalina O dialektickom a historickom materializme začína problémom o vzájomnej spojitosti javov v prírode a spoločnosti.

Marx v doslove k I. sväzku *Kapitálu* poznamenal, že sa v bádani musíme najprv oboznámiť s materiálom, preskúmať vnútornú spojitost javov a len potom, po tejto robote, môžeme skúmať skutočný pohyb.

Engels v *Dialektike prírody* písal, že poznanie treba začínať zo vzájomného pôsobenia. Prvé, čo vystupuje pred nami, keď pozorujeme pohybujúcu sa hmotu ako celok, je vzájomné pôsobenie. „Nemôžeme ísť ďalej poza poznanie tohto vzájomného pôsobenia najmä preto, že za ním niet čo viac poznávať.“¹ Toto pravidlo F. Engelsa je namierené proti agnostikom, ktorí tvrdia, že za navzájom pôsobiacimi vecami leží akási neznáma substancia, principiálne odlišná od tých javov, ktoré poznáme. Poučka J. V. Stalina o vzájomnej spojitosti a vzájomnej podmienenosti vecí a javov v prírode a spoločnosti je konkretizáciou, rozvinutím tohto Engelsovoho pravidla.²

Dialektické skúmanie javov objektívneho sveta v ich sviazanosti privádza k záveru, že sama sviazanosť vystupuje ako moment zákonitého prechodu od jedného k druhému stavu ich vzájomného pôsobenia, že veci, javy majú svoju históriu v čase, že teda v prírode a spoločnosti vládne všeobecný zákon pohybu a vývinu. Engels písal:

„Keď podrobujeme myšlienkovému skúmaniu prírodu alebo dejiny ľudstva, alebo našu vlastnú duchovnú činnosť, vzniká pred nami najprv obraz nekonečnej spleti spojitostí a vzájomných vplyvov, v ktorej nič nezostáva nehybné a nezmenené, ale všetko sa pohybuje, mení, vzniká a zaniká.“³

¹ F. Engels, *Dialektika prírody*, 1948, 186.

² Formulácia vzájomného pôsobenia vo vydaniach *Dialektiky prírody* v rokoch 1933, 1936 a 1938 vždy vyvolávala nedorozumenie. Pri príprave vydania *Dialektiky prírody* roku 1941 sa zistilo, že preklad tejto formulácie v predošliých vydaniach nebol správny. V predošliých vydaniach bola veta preložená takto: „Nemôžeme ísť ďalej od poznania tohto vzájomného pôsobenia, lebo za ním niet ničoho poznateľného“. Táto formulácia je chybná, lebo môže priviesť k záveru, že za vzájomným pôsobením niet ničoho poznateľného, no môže byť niečo nepoznateľné.

³ F. Engels, *Anti-Dühring*, 1948, 20.

Konkretizujúc toto Engelsovo pravidlo, J. V. Stalin hovorí, že marxistická dialektická metóda vyžaduje skúmanie javov nielen s hľadiska ich sviazanosti a podmienenosti, ale i s hľadiska ich vzniku a negácie. Na ten spôsob, rozšírením a prehĺbením poznania objavujeme, že sviazanosť nie je vzájomný vzťah pokojných, nehybných vecí, ale označuje vzájomné pôsobenie pohybujúcich sa vecí. Vzhľadom na to dialektická cesta poznania ide od zistenia vzájomnej súvislosti javov k objaveniu ich pohybu a vývinu.

J. V. Stalin ukazuje vnútornú súvislosť, existujúcu medzi zákonom prechodu kvantitatívnych zmien na kvalitatívne a inými zákonmi dialektiky.

Proces vývinu nie je jednoduchý proces rastu, jeho podstata je vo vznikaní nového. Predpokladá kvalitatívnu zmenu, vytvorenie inej reality. Preto poučka o prechode kvantitatívnych zmien na podstatné kvalitatívne vyplýva z poučiek o univerzálnosti pohybu, vývinu.

S prehĺbením našich vedomostí objavujeme, že proces vývinu je živá jednota vznikania a zanikania. Každý predmet, súc v pohybe, je príkladom zanikania svojho stavu a zároveň vznikania nejakého iného stavu. Pohyb, vývin je i prameňom i výsledkom protikladov. Vzhľadom na to boj protikladov ako obsah každého procesu vývinu je štvrtou črtou dialektickej metódy. Tu súdruh Stalin konkretizuje a obohacuje obsah Leninovej poučky o jadre dialektiky a ukazuje cesty objavenia jadra, podstaty dialektiky.

Tak sa obohacuje marxistická dialektika ako metóda poznania vďaka filozofickému dielu J. V. Stalina O dialektickom a historickom materializme.

5.

J. V. Stalin vnáša veľa nového do obsahu marxistickej dialektickej logiky. V stalinskej charakteristike hlavných črt dialektiky, v uzáveroch z tých črt je vyjadrená sama podstata dialektickej logiky.

Majstrovsky aplikujúc dialektiku na vedecké skúmanie a vyriešenie najdôležitejších otázok politiky a taktiky strany, J. V. Stalin rozvíja a obohacuje marxistickú dialektickú logiku. „Všetci poznajú nepremožiteľnú ničivú silu Stalinovej logiky, kryštálovú jasnosť jeho umu, oceľovú vôľu, oddanosť strane, vrúcnu vieru v ľud a lásku k ľudu.“¹

J. V. Stalinovi patrí ohromná zásluha za odhalenie nepriateľských pokusov falzifikácie marxistickej logiky.

Rozšíreným spôsobom klamania ľudových más oportunistami bola a je zámerna dialektiky eklektikou a sofistickou. Lenin, odhaľujú

¹ J. V. Stalin, *kratkaja biografija*, 239.

prekrúcanie marxizmu Kautským, písal: „Keď je reč o filozofických základoch daného javu, vec sa redukuje na výmenu dialektiky eklekticismom a sofistickou. Prakticko-politicky, vec sa redukuje na poklonkovanie pred oportunistami, t. j. koniec-koncov pred buržoáziou.“¹ Eklektika a sofistika sú teraz filozofiou pravicových socialistov, ktorí prekonávajú Kautského a iných zradcov robotníckej triedy.

Súčasný reformizmus došiel po krajné hranice bezočivosti vo svojich pokusoch zachrániť kapitalizmus, koniec ktorého sa bliži nevídanou rýchlosťou.

Oportunisti sa boja srozumiteľnosti a určitosti, usilujú sa cestou výmeny dialektiky sofistickou „... utajíť skutočný stav vecí“.²

Lenin charakterizujúc podstatu oportunizmu, fyziognomiu oportunistov, písal: „Keď je reč o boji proti oportunizmu, netreba zabúdať nikdy na charakteristickú črtu celého súčasného oportunizmu vo všetkých a všemožných oblastiach: na jeho neurčitosť, nejasnosť, nevy-medziteľnosť. Oportunista, samou svojou povahou, vyhýba sa vždy presnému a definitívnemu postaveniu otázky, vyhľadáva kompromis, krúti sa ako užovka medzi dvoma navzájom sa vylučujúcimi stanoviskami, usilujúc sa ‚súhlasiť‘ s tým i s iným, vyrovnávajúc svoju rôznosť mienok malými opravami, pochybnosťami, malými a nevinnými žiadosťami atď.“³

Oportunisti kryjú vyhýbanie presným odpovediam odvolávaním sa na dialektiku. Robia z dialektiky takú pružnosť („i áno i nie“), ktorá sa mení na sofistiku: „Na jednej strane nemožno nesúhlasiť a na druhej strane nemožno si uvedomiť.“ Lenin charakterizoval pružnosť tohto druhu talianskym porekadlom: „Kam hlava nevlezie, vstrč chvost.“

Všetky druhy oportunizmu usilovaly sa sviesť marxistickú dialektickú logiku na formulu „i áno i nie“ a tým samým zbaviť ju presnosti. B e r n s t e i n, aby ospravedlnil svoje zamietanie dialektiky, usiloval sa stotožniť ju s touto formulou. Na túto udicu sa nachytil dokonca i P l e c h a n o v. Kritizujúc Bernsteina pre jeho zamietanie dialektiky Plechanov sa predsa nepostavil proti jej redukovaniu na túto formulu. V známom úvode k Engelsovej brošúre *Ludwig Feuerbach* Plechanov písal: „Čitateľ sa pravdepodobne pamätá, ako p. Bernstein vysvetľoval škodlivým vplyvom dialektiky to, čo nazýval chybami Marxa a Engelsa. Obyčajná logika sa pridíža formuly: ‚Áno-áno a nie-nie‘, a dialektická mení túto formulu na pravý opak: ‚áno-nie a nie-áno.‘ Nemajúc

¹ V. I. Lenin, *Sočinenija* XXIII, 339.

² J. V. Stalin, *Sočinenija* XII, 9.

³ V. I. Lenin, *Sočinenija* VII, 373.

v láske túto poslednú formulu, Bernstein tvrdil, že je schopná zaviesť človeka k najhanebnejším logickým pokušeniam a omylom. A s ním pravdepodobne súhlasila ohromná väčšina tzv. vzdelaných čitateľov, lebo formula ‚áno-nie a nie-áno‘ ako sa zdá, ostro protirečí základným a pevným zákonom myslenia.“¹

A tak, podľa Plechanova, dialektika nedáva presnú odpoveď na presnú otázku. On totiž redukoval dialektiku v podstate na kratilovské chápanie vývinu, ktoré popiera každú, hoci i relatívnu pevnosť, každú, hoci i relatívnu stálosť. Podľa Plechanova presnosť je vlastná iba formálnej logike. Preto považoval za možné doplniť dialektiku formálnou logikou a metafyzikou. Pretože nemožno vo všetkých prípadoch života, hovoril Plechanov, tvrdiť iba „i áno i nie“, ale často sa musí postaviť otázka podľa vzorca „alebo áno alebo nie“, musíme uznať metafyziku zároveň s dialektikou za rovnoprávnou metódu myslenia. „V určitých medziach — písal Plechanov — je metafyzické myslenie absolútne nevyhnutné. Avšak ani zďaleka nie je dostatočné pre správne chápanie procesov prírody a spoločenského života. Treba ho doplniť dialektickým myslením.“²

Takou „obhajobou“ dialektickej logiky Plechanov preukázal službu nepriateľom marxizmu-leninizmu. Nie náhodou menševici podchytili a využili plechanovské tézy. Skomolujúc marxistickú dialektickú logiku, založenú vraj na formule „alebo áno alebo nie“, menševici dokazovali nemožnosť jej použitia v politickej činnosti. Táto formula im bola „teoretickým“ základom kompromisnosti a politickej bezprincipiálnosti ich oportunistizmu.

J. V. Stalin rozdrvil pokusy nepriateľov marxizmu zredukovať dialektickú logiku na formulu „i áno i nie“ a tým samým vyklieštil jej určitosť, jasnosť a konkrétnosť. V prednáške „*O pravej úchyľke vo VKS(b)*“ J. V. Stalin hovoril: „Áno, súdruhovia, treba vedieť pozeráť skutočnosti priamo do očí, hoci by bola akokoľvek nepríjemná. Nedajbože, aby sme sa nakazili nemocou strachu pred pravdou. Boľševici sa tým, okrem iného, líšia od každej inej strany, že sa neboja pravdy, neboja sa pozrieť pravde do očí, hoci by bola akákoľvek trpká.“³ Tento boľševický princíp háji J. V. Stalin a odôvodňuje ho vo svojich dielach.

Odhaľujúc sofistiku menševikov, ktorí sa vyhýbajú priamej odpovedi na životne dôležité otázky o osude revolúcie, J. V. Stalin hovoril na IV. sjazde strany: „Vytvárajúca sa kríza v mestách a hlad na dedi-

¹ G. V. Plechanov, *Sočinenija* XVIII, 261 n.

² C. d.

³ J. V. Stalin, *Sočinenija* XII, 9.

nách nevyhnutne vedú k novému výbuchu — teda tu sú pochybnosti neprístupné; *alebo* revolúcia vzplanie a my ju musíme doviest do konca, *alebo* ochabuje, a my si nemôžeme, nesmieme postaviť takú úlohu.“¹ Márne si menševici myslia, hovoril J. V. Stalin, ako by táto formulácia otázky bola nedialektická, a žiadajú „strednú cestu“; chcú „povedať, že revolúcia sa i rozhára i nerozhára, a tak ju treba i netreba doviest do konca“, lebo, podľa ich mienky, „k takej formulácii otázky zaväzuje dialektika! My si tak Marxovu dialektiku nepredstavujeme...“²

Menševická falzifikácia dialektiky prejavila sa i v tom, že sa jej pripisovalo odmietanie vzorca „alebo áno alebo nie“. I tento manéver využili menševici na to, aby na otázky priamo postavené historickými okolnosťami, vzájomným pomerom triednych síl, nemuseli dať priame a určité odpovede.

Anarchisti tiež nesprávne prekrúcali marxistickú dialektiku stotožňujúc ju so sofistickou. Kropotkinov žiak Čerkezišvili tvrdil, že dialektiku rozpracovali najmä sofisti. „Anarchisti hovoria, že dialektická metóda je ‚chytráctvo‘, ‚metóda sofizmov‘, ‚logické salto-mortale...‘, pomocou ktorého je rovnako ľahko dokázať i pravdu i lož.“³

Lenin a Stalin odhalili manévry nepriateľov marxizmu a na kúsky rozbili ich falzifikátorské spôsoby. Ukázali, že marxistická dialektická logika používa zároveň so vzorcom „i áno i nie“ druhý vzorec: „alebo áno alebo nie.“ V článku „Škripte sa o taktike, ale dajte jasné heslá!“ Lenin písal: „Zdôvodňovať to alebo ono počínanie možno a *treba* i teóriou, i historickými faktami, i analýzou celej politickej situácie atď. Ale strana bojujúcej triedy pri všetkých týchto sporoch nestráca s očí nevyhnutnosť absolútne jasných, dvojaké vysvetlenie neprípúšťajúcich odpovedí na konkrétne otázky nášho politického konania: Áno alebo nie, - máme robiť teraz, v danom momente toto alebo nerobiť?“⁴

Pri odhaľovaní menševikov J. V. Stalin ukazuje, k akým uzáverom privádza ich logika. My sme nepriatelia buržoázie, terajšia revolúcia je buržoázna, teda, usudzovali menševici, nemáme sa ničím zúčastniť na tejto revolúcii! O tomto logickom úsudku písal súdruh Stalin: „Tak nemilosrdne znásilňujú („menševici“ — M. L.) v ničom nevinovatú logiku...“⁵ Pozoruhodné je, že poučky, ktoré povedali Lenin a Stalin v prvých prácach, úplne sa shodujú s poučkami Engel-

¹ C. d. I, 239.

² C. d.

³ Pozri c. d. 305 n.

⁴ V. I. L e n i n, *Sočinenija* IX, 237.

⁵ J. V. S t a l i n, *Sočinenija* I, 143.

sovej knihy *Dialektika prírody*, ktorá, ako je známe, vyšla po prvýkrát roku 1925. V tomto diele Engels písal: „Dialektika, ktorá tiež nepozná hard and fast lines (absolútne ostro rozhraničujúce línie) a bezpodmienečné, všade sa hodiace ‚alebo-alebo‘ . . . uznáva v príslušných prípadoch zároveň s ‚alebo-alebo‘ tiež, ako toto, tak i iné...“¹

Ako presvedčivo ukázal súdruh Stalin, oba tieto vzorce majú objektívny obsah a každý z nich odráža podstatnú stránku vo vývine predmetov, javov.

Vzorec „i áno i nie“ je odrazom protikladnosti predmetov a javov, odporujúcich si tendencií, dvojitý charakter vývinu, jednoty a boja protikladov. Vzorec „alebo áno alebo nie“ je odrazom prelomu, prelomu vo vývine, procese rozdzvojenia jedného na navzájom sa vylučujúce protiklady. V triednom boji tento vzorec vyjadruje moment krajného vyostrenia antagonistických síl.

Podľa konkrétnych podmienok marxizmus-leninizmus používa tú alebo onú formu. Tu súdruh Stalin zdôrazňuje, že konkrétnosť je základom oboch týchto vzorcov. I jeden i druhý predpokladajú konkrétnu formuláciu otázky, konkrétnu analýzu javov, ich historické poňatie, zistenie charakteru protikladov, štádium ich vývinu, konkrétnu evidenciu podmienok, miesta, času, atď.

Lenin a Stalin vždy požadujú postaviť otázku v shode s konkrétnymi podmienkami. Je známe, ako Lenin šľahal Plechanova za „... snahu hľadať odpovede na konkrétne otázky v prostom logickom vývine všeobecnej pravdy...“² Tento spôsob Lenin nazýval vulgarizáciou marxizmu.

V článku „Ako chápe sociálna demokracia národnostnú otázku?“ J. V. Stalin vysmieva gruzínskych nacionalistov zo „Sakartvela“, ktorí žiadali od marxistov „rozhodnú odpoveď na otázku: či sú kooperatívy pre proletariát užitočné alebo škodlivé? ...Marxistom nebolo ťažké dokázať bezobsažnosť podobnej formulácie otázky. Veľmi jednoducho vysvetlili, že všetko závisí od času a miesta, že tam, kde triedna uvedomelosť proletariátu dosiahla potrebnú úroveň vývinu, kde sú proletári sjednotení v silnej politickej strane — tam môžu byť kooperatívy veľmi užitočné pre proletariát, ak sa sama strana ujme ich budovania a vedenia, ale tam, kde niet týchto podmienok, kooperatívy sú škodlivé pre proletariát, lebo vyvolávajú u pracujúcich maloobchodnícke tendencie a cechovú uzavrenosť a na ten spôsob porušujú ich triednu uvedomelosť.“³

¹ F. Engels, *Dialektika prírody*, 1948, 169.

² V. I. Lenin, *Sočinenija* III, 10.

³ J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 51.

V *Detskej nemoci „ľavičiarstva“ v komunizme* Lenin písal, že „... každú pravdu, ak ju urobíme ‚nadmiernou‘, ... ak ju zveličíme, ak ju rozšírime za hranice jej skutočnej upotrebitelnosti, možno privesť ad absurdum...“¹

Lenin a Stalin dávajú klasické príklady použitia vzorca „alebo-alebo“ a „áno a nie“ podľa konkrétnych podmienok. V článku „O súčasnej situácii“ (1906) súdruh Stalin písal: „Alebo hegemonia proletariátu, alebo hegemonia demokratickej buržoázie — hľa, ako znie otázka v strane, hľa, v čom sa neshodujeme.“² Článok „Reakcia silnie“ (1905) končí sa slovami: „*Alebo smrť, alebo víťazstvo revolúcie* — toto musí byť dnes naším revolučným heslom.“³ Vzorec „alebo-alebo“ ako výraz antagonistického boja je obzvlášť jasne vyjadrený v článku: „Tiflis, 20. novembra roku 1905“: „Cár alebo ľud, samovláda cára alebo samovláda ľudu — to sú dve nepriateľské, diametrálne protiľahlé zásady. Porážka jedného a víťazstvo druhého môže byť iba výsledkom rozhodujúceho boja medzi jedným a druhým, výsledkom zúfalého boja, boja nie na život, ale na smrť.“⁴

Súdruh Stalin široko používa tento vzorec vo svojich dielach zo sovietskeho obdobia. Na konferencii agrárnikov-marxistov roku 1929, porážajúc kontrarevolučnú teóriu „rovnováhy“ na vymyslenie tretej cesty vývinu poľnohospodárstva vo SSSR, súdruh Stalin ukázal, že existujú iba dve cesty — cesta kapitalistická a cesta socialistická. Teda, otázka znie takto: alebo jedna cesta, alebo druhá, alebo *nazad* ku kapitalizmu, alebo *vpred* — k socializmu. Nijakej tretej cesty niet a nemôže byť.“

Teória „rovnováhy“ je pokus naznačiť „tretiu cestu“.⁵ J. V. Stalin sa vracia k tejto otázke vo svojej reči na prvom sjazde kolchozníkov-úderníkov a znova poukazuje, že pre roľníka „... sú iba dve cesty: *alebo* vpred nahor — k novému, kolchoznému zriadeniu, *alebo* nazad, nadol — k starému, kulacko-kapitalistickému zriadeniu“.⁶ „Sú ľudia — hovoril súdruh Stalin — ktorí si myslia, že možno ísť akousi treťou cestou. Tejto cesty, nikomu neznámej, sa obzvlášť chytajú niektorí váhaví súdruhovia, ešte nie celkom presvedčení o správnosti kolchoznej cesty.“⁷ No, ako podrobne ukázal súdruh Stalin, tretej

¹ Pozri V. I. Lenin, *Sočinenija* XXV, 205.

² J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 240.

³ C. d. 178.

⁴ J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 139.

⁵ C. d. XII, 146.

⁶ J. V. Stalin, *Voprosy leninizma*, vyd. 11., 414.

⁷ C. d. 413.

cesty niet. Vzorec „alebo-alebo“ J. V. Stalin používa pri vysvetlení úloh industrializácie krajiny.¹

No odpovede podľa formuly „áno-áno“, „nie-nie“ marxistická dialektika nepovažuje za jediné, výlučné. Metafyzikovi vec vždy zostáva identická, vždy absolútne sama sebe rovná. Preto metafyzický spôsob myslenia nedovoľí protikladné definície, predmet nemôže byť sám sebou a niečím iným. Pozorujúc predmety ako nemeniteľné, metafyzický spôsob myslenia nezachytáva vzájomné spojitosti, vznikanie a kvalitatívne pretváranie vecí. Preto pre metafyziku vzorec „áno-áno“, „nie-nie“ je absolútnym, jediným, výlučným.

Marxistická dialektika zamieta jednostrannú metódu myslenia podľa vzoru „áno-áno“, „nie-nie“, lebo neobsiahne celú mnohotvárnosť skutočnosti, neodráža protikladný proces vývinu. V živote, poznamenáva súdruh Stalin, nepretržite a radom musíme myslieť a konať podľa „áno-nie, nie-áno“, t. j. odhaľovať v javoch existujúce protikladné stránky.²

V dielach J. V. Stalina je presvedčivo vyložené, k akým dôležitým politickým záverom vedie revolučná metóda myslenia, akou je dialektická logika marxizmu.

Vzorec „i áno i nie“ súdruh Stalin široko používa vo svojich prácach sovietskeho obdobia. V reči na Sverdlovskej univerzite roku 1925 J. V. Stalin odpovedajúc na otázku, či sa nám naozaj podarí vybudovať socialistickú spoločnosť, hovorí: „Vybudujeme ju, ak intervencia nezvífazi, nevybudujeme ju, ak nás zničia úspešnou intervenciou.“³ V referáte na XVIII. sjazde strany, ako je známo, J. V. Stalin analogicky odpovedal na otázku: udrží sa u nás štát i v období komunizmu? Udrží sa, ak nebude likvidované kapitalistické obkľúčenie; neudrží sa, ak kapitalistické obkľúčenie bude likvidované.

Konkrétna formulácia otázky vedie k tomu, že je odpoveď v jednom prípade podľa vzorca „i áno i nie“, v druhom „alebo áno alebo nie“. Všetko závisí od podmienok! Aby sme o predmete mohli povedať niečo určité, nevyhnutné je vymedziť formuláciu otázky konkrétnymi podmienkami, časom, miestom, vzťahmi, všetkými danými konkrétnymi okolnosťami. Na ten spôsob dialektické myslenie nielen, že nevyklučuje presnosť, naopak predkladá ju a je s ňou organicky sviazané. Táto požiadavka úplne vyplýva zo základov nášho svetonáhľadu a z celistvosti dialektickej metódy a materialistickej teórie.

¹ J. V. Stalin, Prejav v kremelskom paláci pri prepustení absolventov akadémií Červenej armády (*Voprosy leninizma*, vyd. 11., 487—489). Slov. preklad 578—584.

² J. V. Stalin, *Sočinenija* I, 307.

³ C. d. VII, 205.

Študujúc práce J. V. Stalina, čerpáme z nich odpovede na najčasovejšie a najpálčivejšie otázky. Vedúca úloha stalinských ideí má rozhodujúci význam pre vývin sovietskej vedy. Stalinské idey, sú fundamentom pokrokovej vedy, sú silnou zbraňou odhalenia idealizmu, mystiky a každej reakcie.

Stalinská poučka o vzájomnej sviazanosti a vzájomnej podmienosti javov má ohromný význam v boji proti súčasným druhom idealizmu a metafyziky. Obmedzené idealistické teórie vymýšľajú najnesmyselnejšie dôvody, aby potupily ideu zákonitosti prírody a spoločnosti. Súčasní buržoázni filozofi, bojovní tmári, popierajú objektívne zákonitosti, zobrazujú prírodu ako „svet nereálnych a fantastických snov“, snažia sa dokázať, že vo svete vládne iba náhoda, že zákonitosti niet; odtiaľ odvolávanie sa na „prozreteľnosť“. Tak sa usilujú zachrániť topiacu kapitalistickú spoločnosť.

Stalinská metodológia ideove vyzbrojila mičurinskú biológiu v boji proti idealizmu a metafyzike morganizmu-weissmannizmu, ktorý tvrdí, že zákonitosti vzniku dedičných odlišností sú dané vo vnútri samých organizmov, že dedičná hmota je odlišná od živého tela a nezávisí od životných podmienok. Akademik L y s e n k o so všestrannou jasnosťou ukázal, že nič nemožno povedať o zákonitostiach vývinu organizmov bez evidencie podmienok vonkajšieho prostredia, ktoré živé telo, organizmus potrebuje k vývinu tých alebo iných znakov alebo vlastností. „Živé telo je telo spolu s podmienkami jeho života.“¹

Vo svetle tejto stalinskej metodologie hlbšie pochopíme učenie I. P. P a v l o v a o úlohe vonkajšieho prostredia pri formovaní vyššej nervovej činnosti. Ako zistil I. P. Pavlov, živé, vstupujúce do nepretržitých a rozmanitých vzťahov s vonkajším svetom, upevňuje vo svojej nervovej organizácii stále nové a nové vzájomné vzťahy, ktoré ho prispôbily práve k danej vonkajšej situácii. Tak vznikajú podmienené reflexy.

Kvantová mechanika, podľa ktorej v prírode niet izolovaných častok, ale všetko navzájom na seba pôsobí ako čiastky celku, tak čiastka s celkom, potvrdzuje s novou platnosťou poučku súdruha Stalina o vzájomnej sviazanosti a vzájomnej podmienenosti predmetov a javov.

Diela súdruha Stalina sú bojovnou zbraňou v boji proti súčasnej streštenej filozofickej reakcii. Marxistický filozofický materializmus bol vždy ostrou zbraňou v boji proti zneucťujúcej idealistickej filozofii a náboženstvu. V diele O dialektickom a historickom materializme táto

¹ T. D. L y s e n k o, *Agrobiologia*, 1948, 600.

zbraň sa ešte viac vyostruje. Poučky marxistického filozofického materializmu, rozvinuté súdruhom Stalinom, hrajú mimoriadnu úlohu v boji proti idealistickým a mystickým „náukám“ ideologov umierajúceho kapitalizmu, vyzbrojujú najostrejšou zbraňou do boja proti súčasnej reakčnej filozofii.

Stalinská poučka o materiálnosti sveta a o zákonitosti jeho vývinu vyzbrojuje do boja proti súčasnému „fyzikálnemu“ idealizmu, ktorý redukuje hmotu na pohyb a zo vzájomnej sviazanosti predmetov vyklieštuje materiálny obsah. Odtrhujúc vzťah od objektu, vstupujúceho do tohto vzťahu, „fyzikálni“ idealisti tvrdia, že materiálny objekt vôbec neexistuje. Rozvíjajúc poučku Marxa, že predmety poznáme prostredníctvom ich vzťahov a pomerom, no nevytvárajú sa týmto pomerom, súdruh Stalin píše, že „...vzájomná spojitosť a vzájomná sviazanosť javov, zistená dialektickou metódou, predstavujú zákonitosti vývinu pohybujúcej sa hmoty, že sa svet vyvíja podľa zákonov pohybu hmoty a nepotrebuje nijakého ‚svetového ducha‘“.¹

Hmota je tedy jediným prameňom všetkých procesov v prírode.

Stalin vysvetľuje nové stránky marxistického učenia o poznateľnosti sveta.

Engels v knihe Ludvik Feuerbach písal, že problém pomeru myslenia k bytiu je nielen problémom toho, čo považovať za prvotné: vedomie alebo prírodu. Má ešte i inú stránku: v akom pomere sú k okolnému svetu naše myšlienky o ňom, či je naše myslenie schopné poznať skutočný svet, či môžu byť naše predstavy a pojmy o skutočnom svete jeho vernými odrazmi?

Vo svojom diele O dialektickom a historickom materializme súdruh Stalin povedal klasickú formulu poznateľnosti sveta, prehĺbil marxistické učenie o pravdivosti ľudského poznania a o úlohe spoločenskej praxe v poznaní. „Naproti idealizmu, ktorý pochybuje o možnosti poznania sveta, jeho zákonitosti, neverí v hodnovernosť našich poznatkov, neuznáva objektívnu pravdu a mieni, že svet je plný ‚vecí osebe‘, ktoré nikdy nemôžu byť poznané vedou - marxistický filozofický materializmus vychádza z toho, že svet a jeho zákonitosti sú celkom poznateľné, že naše poznatky o zákonoch prírody, preverené skúsenosťou, praxou, sú hodnovernými poznatkami, ktoré majú význam objektívnych právd, že na svete neexistujú nepoznateľné veci, ale iba veci ešte nepoznané, ktoré budú objavené a poznané pomocou vedy a praxe.“²

Novota u súdruha Stalina je v objavení faktu, že agnosticizmus je vlastný každému idealizmu. Odhaliac to charakteristické pre idealiz-

¹ J. V. Stalin, *Voprosy leninizma*, vyd. 11., 541.

² C. d. 543.

mus, súdruh Stalin ukazuje, že každý idealizmus vedie k popieraniu poznateľnosti objektívneho sveta a jeho zákonov. Každý idealizmus tvrdí, že máme do činenia s našim pocitom a práve preto nemôžeme poznať ani predmet, akým je on pred naším vnímaním, dokonca nevieme ani to, či predmet vôbec existuje mimo našich predstáv. Dejiny boja materializmu proti idealizmu úplne potvrdzujú túto tézu súdruha Stalina.

Stalinská poučka o poznateľnosti sveta je najostrejšou zbraňou v boji proti súčasnému agnosticizmu, ktorý ešte zúrivejšie než prv otravuje vedomie ľudí jedom pochybnosti a nevery. Učení lokaji buržoázie usilujú sa zatemniť ľudský rozum. Hlásajú idealistické nesmysly, popierajú možnosť poznania zákonov prírody a spoločnosti, hlásajú bezmocnosť vedy. Stalinská poučka vyvracia celú argumentáciu súčasných kantovcov, ktorí stoja v službách imperialistickej buržoázie.

Ohromnú úlohu odohrala poučka o agnostickom charaktere každého idealizmu v odhalení a zničení weissmannizmu, ktorý vychádza z toho, že človek nemôže poznať príčiny, ktoré vyvolávajú a usmerňujú zmenu dedičnosti. Tieto zmeny považujú weissmannisti-mendelisti-morganisti za čisto náhodné, neodôvodnené. Tak sa mendelizmus-morganizmus usiluje uzavrieť cestu k poznaniu zákonov vývinu živej prírody. V zničení agnostickej teórie weissmannizmu rozhodujúcu úlohu mali idey súdruha Stalina, formulované v diele O dialektickom a historickom materializme.

Mimoriadny význam má poučka súdruha Stalina o poznateľnosti sveta pre boj s buržoáznymi agnostickými teóriami o hraniciach poznania, ktoré sú veľmi rozšírené v zahraničnej fyzike.

Súdruh Stalin zdôvodňuje neobmedzenú možnosť ľudského poznania sveta a práve tým dáva istotu o možnosti stále hlbšieho a hlbšieho objavovania nových zákonov vývinu prírody a spoločnosti, vlieva presvedčenie o úspešnosti praktickej činnosti, zamierenej na zmenu a pretvorenie sveta.

V zdôvodnení marxistickej poučky o neobmedzenosti poznania súdruh Stalin robí ďalší krok, rozvíjajúc tézu Engelsa a Lenina o tom, že naše vedomosti, sú relatívne vo svojich záveroch v každom danom momente, sú absolútne svojimi možnosťami. Poznanie nikdy nemôže prísť na taký bod, od ktorého by už nemohlo ísť ďalej. V diele O dialektickom a historickom materializme je marxistická teória poznania podaná ako mohutné, všemohúce, plodné učenie, v ktorom je hlavným a rozhodujúcim „životným hľadiskom“ živá skutočnosť, potreby revolučného boja za komunizmus.

Stalinská poučka o večnom pohybe našich vedomostí vpred ozbrojuje do boja proti súčasnému „fyzikálnemu“ idealizmu, ktorý

tvrdí, že kvantová teória je hranicou poznania mikrosveta. Absolutizujú kvantovú mechaniku ako jedine možnú teóriu mikrosveta, „fyzikálny“ idealizmus mení historickú obmedzenosť kvantovej mechaniky na absolútnu hranicu poznania mikrosveta. V skutočnosti súčasná kvantová mechanika je len etapou na ceste poznania mikrosveta a, prirodzene, nemôžeme ju považovať za definitívnu, ukončenú teóriu. V procese ďalšieho vývinu poznania bude vytvorená dokonalejšia teória mikrosveta.

Tak nás stalinské diela vyzbrojújú do boja proti idealistickým chytráctvám učeních lokajov buržoázie. Tak stalinské diela povzbudzujú sovietsku vedu pri riešení najsložitějších otázok.

Význam prác J. V. Stalina je v ich nevyčerpatelnom myšlienkovom bohatstve, v zovšeobecnení gigantickej historickej skúsenosti komunistickej strany, v tvorivom použití metódy dialektického materializmu na nové historické javy, na skúsenosti výstavby socializmu vo SSSR, v teoretickom zovšeobecnení najnovších výsledkov vedy.

Génius Stalina dáva smer sovietskemu ľudu a celému pokrokovému ľudstvu k vrcholom komunizmu. Marxisticko-leninská teória, obohatená súdruhom Stalinom, stala sa vedúcou hviezdou celého pracujúceho ľudstva.

Preložila *Drahotina Topoľská*